

Engelandvaarders van K. Norel en *Reis door de nacht* van Anne de Vries behoren tot de bekendste naoorlogse jeugdboeken over de bezetting. Spannende verhalen vol heldhaftig verzet tegen de Duitse overheersing. Maar er waren in die periode meer schrijvers die een groot jeugdig lezerspubliek aan zich wisten te binden.

Door Enno van der Eerden

VEELGELEZEN JEUGDLITERATUUR

Spannende jongensboeken over heroïsch verzet

Klaas Norel vond al op jonge leeftijd zijn bestemming in de journalistiek. Hij werkte bij de Noord-Hollandse antirevolutionaire streekkrant *De Vrije Westfries*, was actief in het verzet en na de oorlog korte tijd redacteur bij de voormalige verzetskrant *Trouw*. Daarnaast had hij voor de oorlog al in hoog tempo een tiental vlotte avonturenromans afgeleverd, voornamelijk over de Zuiderzee, de zeevaart en de visserij.

Engelandvaarders was een driedelige jeugdroman die Norel naast zijn vele andere schrijfprojecten in de jaren 1945-1947 voltooide. Centraal in deze trilogie staan Evert Gnodde, telg een uit protestants Urker vissersgezin, en zijn Rotterdamse kameraad Jan Koekman, afkomstig uit een sociaaldemocratisch nest. Via een ingewikkelde vluchtroute bereiken ze Engeland en nemen ze als militair deel aan de invasie in Normandië en de Slag om Arnhem. Tijdens de laatste oorlogswinter zijn ze actief in een knokploeg.

Ware helden

Een meeslepend heroïsch verhaal en een afspiegeling van het in deze jaren zo onwrikbare goed-foutperspectief. Verzetsstrijders waren dapper, rechtschapen en vaderlandslievend ofwel ware helden die zich niet van de wijs lieten brengen door twijfel of angst. En met een rotsvast vertrouwen in het geloof, hoewel hoofdpersonage Jan dat inzicht pas later verwierf. Psychologie was niet Norels sterkste punt, daarvoor was hij te recht-

lijvig. Zijn karaktertekeningen waren eenvoudig maar dankzij het avontuurlijke decor en zijn vlotte pen was zijn verhaal herkenbaar en toegankelijk voor jeugdige lezers.

Het merendeel van zijn omvangrijke oeuvre is na zijn overlijden in 1971 in de vergetelheid weggezakt, maar *Engelandvaarders* is vanaf eind jaren veertig tot op de dag van vandaag vrijwel onafgebroken in druk gebleven. Met andere woorden: dit spreekwoordelijke spannende jongensboek moet een enorme invloed hebben gehad op het beeld dat opeenvolgende generaties jongeren zich nog decennialang gevormd hebben van de oorlog. Wel met de aantekening dat Joodse overlevenden en voormalige communistische verzetsstrijders in dit heldenepos weinig herkenningpunten zullen hebben aangetroffen.

Meer nuances

Eenzelfde status is ook weggelegd voor Anne de Vries. Van huis uit onderwijzer had hij in de jaren dertig al naam gemaakt met zijn boeken over de Drentse jongen Bartje. Met *Reis door de nacht* leverde hij evenals Norel een klassieker af. In zijn geval een vierdelige serie die tussen 1951

en 1958 verscheen en nadien in één band voortdurend herdrukt zou worden. Met in 2021 nog een 35e druk. Weliswaar bevatte *Reis door de nacht* meer nuanceringen, schakeringen en bezettings-thema's dan Norels *Engelandvaarders*, het was een epos dat doortrokken was van verzet en patriotisme, opgediend in eenzelfde eendimensionaal kader van goed en fout.

Norel en De Vries zetten met hun bestsellers een toon die nog lang navolging kreeg. Zowel binnen de jeugdliteratuur als ook bij schrijvers van avonturenromans over de bezetting.

Onverzettelijke Hollanders

Maar er waren eind jaren veertig en begin vijftig veel meer jeugdboeken met vergelijkbare verhalen over heldhaftig verzet. Met de blik van nu nogal eenduidige en clichématige verhalen waarin na een hoop dreiging en narigheid vanzelfsprekend het goede overwon. Vaak ook voorzien van een protestants-christelijke retoriek. Boeken die indertijd regelmatig herdrukt werden, soms met oplageaantallen van enkele tienduizenden.

Zoals *Met paarden door de nacht* (1947) en het vervolgdeel *Zwarte Tinus, de verliezer* (1948) van J.W. Ooms. Beide gesitueerd in de Alblasserwaard waar de boeren een verzetsgroep vormden nadat de Duitsers hun paarden hadden opgeëist en waarbij ze tegengewerkt werden door een plaatselijke NSB'er.

Ton van Beers was oud-oorlogsverslaggever bij de marine en verwerkte zijn ervaringen in *Govert Pits. Stuurman ter koopvaardij* (1946) en *Hou vol Govert. Nieuwe avonturen van stuurman Govert Pits* (1949). In *André de koerier* (1946) van Joh. C. Maas lezen we hoe een 17-jarige jongen actief is voor een verzetsgroep in Zeeuws-Vlaanderen die in afwachting is van de geallieerden. Een verhaal vol moedige, onverzettelijke Hollanders die zich niet klein laten krijgen. Ook in *Van Hollandse jongens in de Duitse tijd* (1952) was de verzetgeest alom aanwezig. Met het verschil dat schrijver Aart Romijn naast de bekende oorlogstema's (mei 1940, terreur, onderduik, Hongerwinter) ook aandacht besteedde aan de Jodenvervolgging. Een aspect dat in de naoor-

logse jeugdliteratuur slechts zijdelings aan de orde kwam. Opvallend was ook dat Romijn mededogen toonde voor kinderen uit 'foute' gezinnen en dat was in die jaren wel zeer ongebruikelijk.

Een kleine klassieker is ook *Snuf de hond* (1953) van Piet Prins. In dit verhaal, dat al in 1948 als krantenfeuilleton was gepubliceerd, ging het om een herdershond die was afgericht door een onderduiker op een boerderij. Daarmee was hij in staat zijn baasje en zijn vrienden uit hachelijke situaties te redden. Achter Piet Prins ging Pieter Jongeling schuil, voormalig verzetsman, jarenlang journalist en tussen 1963 en 1977 Tweede Kamerlid voor het GPV. Dat er van zijn boek in 2008 nog een speelfilm werd gemaakt, dat maakte hij niet meer mee.

Stuk voor stuk veelgelezen titels die wellicht nog bellen doen rinkelen. Vooral omdat ze vanaf de jaren zestig, toen de belangstelling voor de oorlog een opleving kende, regelmatig herdrukt werden en wederom nog jarenlang nieuwe generaties jongeren bleken aan te spreken.

Niet vergeefs

Maar wie kent nog *Twee jongens op avontuur. Verhaal van list en durf in bezettingstijd* (1946) en *Jan van der Griend. Een Hollandse jongen in oorlogstijd* (1947), beide van P. Joh. Zonruiter? Of *Evacué 1944-1945* (1946) van P.A. (Piet) de Rover? Over verzetsactiviteiten rond Wageningen en de opvang van piloten en onderduikers tijdens de slag om Arnhem.

Of *De vrije musketiers. Een jongensboek uit de bezettingstijd* (1947) van Manuel van Loggem. Van Joodse komaf, maar dat speelde geen rol in zijn verhaal over drie onverschrokken studenten die

betrokken waren bij illegale blaadjes en gewapende acties. Als een van hen na de oorlog bijgezet wordt op een 'erekerkhof in de duinen', verklaart een van zijn kameraden: 'Je hebt niet alleen gevochten tegen de veroveraars van ons vaderland, maar je hebt gestreden tegen de vijanden van de vrijheid. En je hebt je niet vergeefs opgeofferd, dat beloven we je.'

Vergeeten boeken, opgelost in de mist van het verleden, maar illustratief en karakteristiek voor die vroege naoorlogse jaren.

